

Ksenja Kosi Viher

Vrtec Ljutomer

UMETNIŠKA IZKUŠNJA SKOZI PRAVLJICO SOVICE OKE

Artistic Experience Through Fairy Tale Big-Eyes the Little Owl

IZVLEČEK

V okviru sodelovanja v projektu SKUM smo spoznavanje umetnosti otrokom približali z različnih vidikov ter hkrati omogočili doživetje in sodelovanje z umetniki in kulturnimi institucijami. Skozi umetniško izkušnjo smo jih na izkustven, neposreden ter igriv način spodbujali k sproščenemu izražanju lastnega počutja in zaupanja vase. Prek pravljice in neposrednega vključevanja umetnika v vzgojni proces smo povezovali različna umetniška in druga kurikularna področja, ki so pomembno vplivala na otroško domišljijo in likovno izražanje. Pridobili smo zelo pomembna spoznanja slojevitosti slikanja, spoznali različne kulturne institucije in otrokom z lastnim likovnim izrazom pomagali stopiti iz družbeno sprejemljivih okvirjev.

Ključne besede: likovna umetnost, refleksija, čustva, zaupanje vase, pravljica, umetniška izkušnja

ABSTRACT

In the framework of our participation in the SKUM project, we introduced children to art from different perspectives while simultaneously facilitating their perception of and engagement with artists and cultural institutions. Through this experience, we encouraged them to express their well-being and confidence in an experiential, direct and playful way. With the help of the fairy tale and the artist's direct involvement in the educational process, we linked different artistic and other curricular areas that significantly impacted children's imagination and creative expression. We gained illuminating insights into layered painting, introduced children to various cultural institutions and helped them to step outside the socially acceptable frameworks with their artistic expression.

Keywords: art, reflection, emotions, confidence, fairy tale, artistic experience

UVOD

Likovno izražanje predšolskega otroka lahko razumemo kot eno izmed otrokovih osnovnih potreb v njegovem najzgodnejšem obdobju. V procesu spoznavanja, sprejemanja in doživetja zunanjega sveta v ospredje vstopa otroška domišljija, ki je brez vseh meja in okvirov. Otroška risba oziroma risanje je ena izmed oblik, ki kaže otrokovo dejavnost in ustvarjalnost (Horvat in Magajna, 1987), kar slikar Leander Fužir interpretira takole: ».../ likovna govorica otrok in njihova predstavljalnost sveta nam sporoča, kako opazujejo, zaznavajo in doživljajo sebe in druge v okolju, v katerem živijo. S pomočjo podob, ki jih najprej ustvarjajo v risbi, pozneje pa v slikanju, vstopamo v njihov svet in ga poskušamo razumeti. Vsak njihov izraz je enkratno, pomemben za razvoj in vreden pozornosti.« (v Kroflič idr., 2010, str. 179)

Otroška risba je poseben »instrument«, ki kaže otroka takšnega, kakršen je. Je pripomoček za spoznavanje otrokovega razvoja tako za psihologe, starše kot tudi za vzgojitelje in druge odrasle. Kot že rečeno, se v risbi opazi

razpoloženje otroka. Ne le veselje in zadovoljstvo, pokaže se tudi žalost, izpostavljenost, stiska in podobno (Toličič, Vipotnik, Jernejec, 1986). Ključna je senzibilnost vzgojitelja, ki se ob razumevanju otrokovega sveta zaveda, da »lahko umetniško ekspresijo otroka razumemo kot obliko otrokove avtorefleksije, kot način, s katerim otrok sporoča svoj čustveni, doživljajski in spoznavni svet, hkrati pa z opazovanjem, refleksijo o ekspresiji drugega prepozna tudi njegov svet in razmišlja o drugem kot Drugačnem, od katerega se lahko uči in spozna tudi samega sebe« (Kroflič, 2010).

Z vključitvijo v projekt SKUM smo v Vrtcu Ljutomer dobili priložnost otrokom približati spoznavanje umetnosti z različnih vidikov ter hkrati omogočiti sodelovanje z umetniki in kulturnimi institucijami. Načrtovanje je potekalo v sodelovanju z akademsko slikarko Katjo Bednarik Sudec po modelu 5 korakov (Kroflič R., Štirn D., Štirn Janota, 2010), ki sledi metodiki izkustvenega učenja in pri katerem je pomembno, da vzgojiteljica ravna kot etično občutljiva in da se vseskozi zaveda, da je otrokov socialni razvoj odvisen

tudi od njene aktivne drže, ki se kaže tako skozi pripravo in izvedbo usmerjenih dejavnosti kot tudi skozi njeno neprestano skrb za ustrezno socialno klimo in spodbujanje prosocialnih ravnanj med otroki (Kroflič, 2005).

V proces smo se podali prek pravljice in sledili globalnemu cilju: *razvijanje čutnega doživljanja prek umetnosti*. Sočasno smo pri otrocih, starih 4 do 6 let:

- spodbujali radovednost in veselje do umetniških dejavnosti, umetnosti in različnosti,
- razvijali umetniško predstavljivost in domišljijo z zamišljanjem in ustvarjanjem,
- doživljali in spoznavali umetniška dela,
- doživljali umetnost kot del družbenega in kulturnega življenja.

V nadaljevanju bomo predstavili, kako smo po omenjenih korakih spodbujali otroke in uresničevali zastavljene cilje.

IZVEDBA PROJEKTA

V prvem koraku **spodbujanje občutljivosti** smo spodbujali v otrocih uvodno motivacijo za izbrano tematiko in umetniški medij. Otrokom smo ponujali in brali različne zgodbe ter se udeležili pravljicne ure v mestni knjižnici Ljutomer. Največ zanimanja so pokazali za *Sovico Oko* avtorice S. Makarovič. Zelo jih je pritegnila drznost in drugačnost glavnega lika. O vsebini smo se veliko pogovarjali in zaznali drugačno interpretacijo čustev od neverbalne komunikacije, ki so jo otroci izražali med poslušanjem zgodbe.

Z namenom spoznavanja dinamike skupine se je sodelujoča slikarka na zaznave otrok odzvala s skupinsko vajo prek »pravljice« in glavnega lika, sovice Oke. Otroke je vodila v ustvarjalni proces in jih spodbujala k risanju ču-

stev z ogljem na veliko površino papirja. Povabila jih je na sprehod s sovico Oko, kjer so se vživljali v zgodbo in ob tem risali svoje poti in občutke, ki so jih ob tem doživljali. Bili so sproščeni, odprti in z zanimanjem so ji sledili. Skupinska likovna dejavnost je pozitivno delovala na skupino in sledila ciljem dobrega počutja v skupini, medsebojnega spoštovanja ter razvoju veselja do umetniških dejavnosti. Dejavnost smo nadgradili s sprehodom čopičev po velikem platnu.

V analizi dela so otroci povedali:

»Zelo všeč mi je bilo, ker mi je rdeča barva všeč, fejest zanimivo, super sem se mela.«

»Navdušen sem bil nad modro barvo, všeč mi je bilo ko smo dobili rjavo barvo. Najbolj všeč mi je bila modra.«

»Fajn mi je bilo, ko smo slikali, delali. Lepa mi je bila roza barva. Hotela sem naslikati sovico, pa mi je ne uspelo.«

»Najbolj všeč mi je bilo delati z zeleno barvo, pa ko smo čisto vsi delali.«

»Hotela sem narisati drevo, potem pa sem srečala lisico in me je skoraj požrla. Fajn mi je bilo, ko sem srečala račko, potem pa sem poskušala iti v vodo, pa sem se potopila, pa me je račka rešila.«

► SLIKA 1: Risanje z ogljem (Foto: K. Kosi Viher)

► SLIKA 2: Slikanje na platno
(Foto: K. Kosi Viher)

Večina otrok je to izrazila besedno, v risbi, kjer je šlo za ekspresijo počutja ob dejavnosti, pa so bili odzivi drugačni. Z umetnico nam je bil izziv, kako to preseči. Ideja je bila, da bi se otroci izražali z drugimi jeziki in ne verbalno. Začeli smo se vživljati v sovico Oka in prek različnih aktivnosti (risba, čustveni semafor, usmerjanje prsta ipd.) izražati počutje, občutenje ...

V drugem koraku **seznanjanja in osmislitve** smo otroke spodbujali, k samostojnemu razmišljanju in predvidevanju, kam bi šla sovica Oka na sprehod. Kje živi? Kakšna so njena čustva? Otroci so predvidevali: »V gozd, park, na igrala, v gozd, letala je po mestu ...« Na predloge otrok smo se sprehodili po mestnih ulicah in parku ter opazovali krošnje dreves, morda je kje gnezdo, sova ... Nadaljevali smo s pogovorom o tem, kaj vse bi lahko tukaj našla. S kom bi se

igrala? S čim bi splekala gnezdo? Kakšno hrano bi poiskala? Ponudili smo jim košaro, v katero so prinašali vse, kar jih je povezovalo z glavnim likom (storže, vejice, kamenčke, žir, orehove lupine, želode, palčke, suhe veje ipd.). Material smo prenesli v igralnico in nadaljevali z ustvarjanjem. Otroci so spleтали predvsem gnezda za sovico Oka, oblikovali različne bivanjske prostore za druge živali in skulpture po lastni domišljiji ter tako razvijali kreativnost, predstavljivost in ustvarjalnost.

Organizirali smo tudi popoldansko delavnico s starši, kjer smo jim predstavili prve korake projekta ter odzive njihovih otrok na umetniške izkušnje. Povabili smo jih k sodelovanju v obliki delavnic, kjer so skupaj z otroki izdelali maske sove, glede na trenutno počutje, navdih, sposobnosti otrok in ustvarjalnost njih samih.

► SLIKA 3: Čustveni semafor
(Foto: K. Kosi Viher)

► SLIKA 4: Ustvarjanje z naravnim materialom (Foto: K. Kosi Viher)

► SLIKA 5: Tek kot metoda (Foto: K. Kosi Viher)

Cilj tretjega koraka, **dialošnosti**, je komunikacija in izmenjava idej, dialog med vrstniki, vzgojitelji in umetniki ter pridobivanje informacij o sebi in svojem raziskovanju (Kroflič, 2010a).

V proces smo vključili tudi spoznavanje kulturnih ustanov. Obiskali smo galerijo v Murski Soboti in se seznanili s kulturnimi in razstavnimi prostori, galerijo in spoznavali likovna dela skozi raznolike pristope.

Za sprostitev napetosti in strahu pred galerijo smo kot prvo izvedli tek, kot metodo spoznavanja in opazovanja likovnih del (metoda: KBSudec).

Temu je sledil počasi voden ogled razstave Ludviga Vrečiča skozi oči mask sovice Oke, ki smo jih naredili v vrtcu skupaj s starši.

Takšne oblike opazovanja so bila za otroke nova in so jih močno prevzela. Posamezniki so izražali, da ne vidijo

► SLIKA 6: Ogled razstave skozi oči maske Sovice Oke (Foto: K. Kosi Viher)

dobro, drugim je bilo opazovanje zanimivo. Srečevali so se s čisto novimi pristopi opazovanja del v galeriji, ki so jih na neki način pritegnila. Kustosinja je pri njih na zanimiv način spodbujala uporabo različnih čutil in doživljanje osnovnih čustev ter reakcije ob pogledu na umetniško delo. Otroci so se vključevali v pogovor z njo in drug z drugim. Bili so sproščeni in na pobudo izražanja lastne predstavljivosti in videnja so podajali smiselna opažanja. Niso povzemali interpretacij drugih, temveč so podajali izključno lastna mnenja.

Preizkusili smo se tudi kot »umetniki« v ateljeju ob ustvarjanju in opazovanju reakcije barv na temni podlagi. Ustvarjali smo ob klasični instrumentalni glasbi. Otroci so se predali inspiraciji na podlagi vtisov iz celotnega dne.

Obisk galerije smo sklenili z izražanjem lastnega počutja s pomočjo nogometnih kartončkov.

Iz fotografije je razvidno, da otroci ne izražajo več samo zelenega počutja, ampak tudi dejansko. Postopoma je naraščala njihova samozavest in spoznali so, da je sprejemljivo, pomembno in potrebno izraziti tisto, kar čutiš.

Za spontano izražanje počutja v igralnici smo namestili še čustveni semafor. Zanimiv je primer dečka, ki je zjutraj svojo sliko na semaforju umestil ob simbol veselja, ob prosti igri, ko se je sprl s prijateljem, pa je sunkovito pristopil k semaforju in svojo fotografijo premestil ob simbol žalosti. Vsi smo nemudoma vedeli, za kaj gre. Preostali otroci so to opazili in čakali najin odziv. Otrokom sva pojasnili, da

je to čisto normalen pojav, kajti čustva in razpoloženje se neprestano spreminjajo. Po nekaj dnevih je takemu vzgledu sledila še deklica. Prišli smo do koraka, ko si je otrok dovolil stopiti ven iz svoje zadržanosti, kaj je družbeno sprejemljivo in kaj ne, se poglobil vase in prepoznal v sebi spremembo razpoloženja ter jo suvereno tudi izrazil.

V koraku **ustvarjalnosti** sta v ospredju aktivnost otrok in njihovo izražanje prek umetniške izkušnje. V našem primeru je bil obisk galerije v Murski Soboti vzvod za ustvarjanje vtisov.

Ob spoznavanju avtentičnega prostora za ustvarjanje nas je umetnica poučila, kaj je »atelje« in »ekspresivnost«, ter nam predstavila nove likovne tehnike. Izhajala je iz pravljičice, ko je sovica Oka odkrila spet nekaj novega na poti svojega raziskovanja, in otroke spodbujala k ustvarjanju na veliko platno brez strahu pred »biti popackan« in uporabi materialov na drugačen način (uporaba pleskarskih valjčkov, velikih pleskarskih čopičev in metanje barve na platno), kar jih je močno pritegnilo. Bili so radovedni, vznemirjeni, vedoželjni in polni pričakovanj. Po dejavnosti so v večini izrazili zadovoljstvo ob ustvarjanju ter željo po nadaljevanju. Motivacija in predanost sta iz dneva v dan naraščala. Klima med otroki je bila zelo umirjena in naklonjena delu. Nekateri so med sabo komunicirali, drugi ustvarjali v miru in tišini.

Tudi zunaj »ateljeja« v igralnici so zavzeto nadaljevali z ustvarjanjem ob uporabi različnih materialov (lesene barvice, voščenke, flomasti, tempera barve, svinčnik, oglje).

► SLIKA 7: Asociativni pogovor ob košari (Foto: K. Kosi Viher)

► SLIKA 8: Poustvarjanje

► SLIKA 9: Likovno ustvarjanje avtentičnem prostoru (Foto: K. Kosi Viher)

Po vmesni evalvaciji z umetnico smo ugotovili, da lik drznosti in poguma sovica Oke odpira nove dimenzije izražanja sebe, svojih občutkov ter otroke navdihuje k raziskovanju likovne umetnosti, kajti Sovica Oka je ekspresivna in ekspresija ima vedno opraviti s občutenjem celotnega telesa.

Naša prizadevanja so se nadaljevala v smeri razvijanja umetniške predstavljalnosti in domišljije z zamišljanjem in ustvarjanjem. Ob odslikavi lastne silhuete na platna so sledili tudi svojemu počutju in kompoziciji. Umestili so se lahko čisto blizu drugega ali nekoliko v stran. Barve so izbirali po trenutnem navdihu. Na obrisano silhueto so potem namestili svojo masko, dodali še naravni material in ob tem spoznavali pomen platenja.

Med vsemi je bilo čutiti sodelovalno vzdušje, bili so zelo ustvarjalni in povezanost z glavnim likom je bila v ospredju. Pogovori ob ustvarjanju so postali sproščeni, čutili so se predanost, zavzetost in veselje do umetniških del, kar uresničuje naš globalni cilj.

Nadaljevali smo s pomočjo šablon, vzetih iz osnovne zgodbe Sovice Oke. Otroci so jih izrezali, in doslikali živali, ki

jih srečuje sovica Oka (lisica, račka idr.). Posamezniki so razvijali lastno kreativnost in risali preprosto sami po domišljiji.

Z maskami sovic, narejenih s pomočjo staršev, smo se podali še na raziskovanje na prostem. Otroci so podajali različna videnja in ideje, s kakšne perspektive vse lahko opazujemo, kaj vidimo, kako se počutimo, ko imamo zakrit obraz in opazujemo svet skozi oči nekoga drugega.

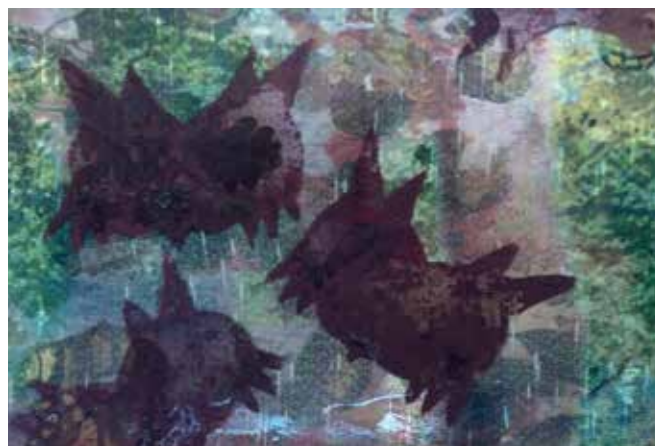
Umetnica se je v nadaljevanju odločila za soustvarjalni proces in zaključila s svojim pristopom. Dve od treh velikih platen je napela na podokvir in čez njiju še svoje videnje doživljanja pravljice Sovice oke z otroki, kjer je skozi prosojno tkanino še vedno vidna nastala podlaga, ki so jo ustvarili otroci.

Eno izmed platen ostaja brez umetničine refleksije.

Na slavnostni dogodek (**družbeni angažma**) smo povabili širšo javnost in bili deležni posebne pozornosti, ki nam jo je namenila umetnica. Pod njenim vodstvom smo prikazali nekaj pristopov našega skupnega ustvarjanja, kamor smo vključili tudi starše in povezali dejavnosti z doseganjem družbenih ciljev. Otroci so svoje starše in znance popeljali

► SLIKA 10: Skupna diskusija (Foto: K. Kosi Viher)

► SLIKA 11: Zaključno delo/soustvarjalnost otrok in umetnice (Foto: K. Kosi Viher)

► SLIKA 12: Ogled razstave pod vodstvom otrok (Foto: K. Kosi Viher)

po razstavi in se po želji ustavili v kreativnem kotičku, kjer so soustvarili kartico, ki smo jo kot unikatno delo poslali izbrani galeriji ali muzeju. Lahko so jo tudi odnesli domov, kot spomin.

SKLEP

Skozi pravljico Sovica Oka smo spoznavali, da je imeti drugačno mnenje, pogled na neki predmet ali se počutiti drugače, sprejemljivo in življenjsko. To so otroci spoznali v glavnem liku pravljice. S svojo drugačnostjo nas je skozi celoten proces spremljala sovetica Oka, ki nas je vodila skozi zelo raznolike likovne pristope opazovanja in ustvarjanja. Umetnica Katja Bednarik Sudec se je odzivala na naša dela in problematiko ter se močno trudila, da bi otroci sprostili telo ter spoznali možne načine, kako s celim telesom vstopiti v slikovno polje. Opustili smo klasičen način refleksije in se preusmerili na likovno izražanje ob različnih priložnostih. Z ogledom galerije v Murski Soboti in obiskom galerije Ante Trstenjaka v Ljutomeru smo podrobneje spoznali kulturni ustanovi, njun namen v družbi in otrokom privzgjajali vrednost le-teh. Sledili smo tudi likovnim ciljem s seznanitvijo ateljeja tako v pomenskem izrazoslovju kot prostoru za ustvarjanje. Pridobili smo zelo pomembna spoznanja slojevitega slikanja, pripadnosti skupini, medsebojnega spoštovanja ter doživljanje umetnosti kot dela družbenega in kulturnega življenja. Umetnica se je vključevala z umetniškimi intervencijami in nas vedno znova spodbujala k likovnemu ustvarjanju skozi glavni lik pravljice. Otroci so tako postopoma nadgrajevali občutek pripadnosti skupini, spoštovanje vsakega posameznika in vrednost lastnega udejstvovanja pri skupnem ustvarjanju.

Pomen razstavnega prostora – galerije so otroci konkretno doživeli ob lastni razstavi v zadnji fazi našega skupnega ustvarjanja, ki jo je na slavnosten način organizirala in pripravila umetnica. Zelo ponosno so svoje izkušnje in doživetja interpretirali svojim staršem in prikazovali različne pristope opazovanja, kot so jih spoznali skozi proces. Realizirali smo zadane cilje, pri katerih so nam bili v veliko pomoč usmeritve umetnice, podpora staršev in vodstva, vztrajnost in doslednost nas vzgojiteljic ter dovzetnost otrok.

VIRI IN LITERATURA

Bahovec, E., Bregar, K., Čas, M., Saje Hribar, N., Japelj, B. (2008). *Kurikulum za vrtce*. Ministrstvo za šolstvo in šport.

Horvat, L., Magajna, L. (1987). *Razvojna psihologija*. Državna založba Slovenije.

Krofič, R., Štirn Koren, D., Štirn Janota, P., Jug, A. (2010). *Kulturno žlahtenje najmlajših : Razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti*. Vrtec Vodmat.

Pogačnik Toličič, S., Vipotnik, O., Jernejec, M. (1986). *Govorica otroške risbe*. Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Štirn Janota, P., Štirn Koren, D., Markota, J. (2014). *Vzgoja preko umetniške izkušnje – kreativnica*. V: K. Majerhold (ur.), *Zbornik za spodbujanje demokratičnega dialoga med ponudniki kulturnih dobrin ter obiskovalci*. Društvo Škuc, str. 256–271.